

عقلای مجانین و شخصیت‌های روایت‌های پسامدرن؛ یک بررسی تطبیقی معین کاظمی فر

عضو هیئت علمی بخش زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شیراز

چکیده

مطابق الگویی که جهان سنت از رفتار بهنجار مخلوق با خالق خود عرضه می‌کند، مخلوقات باید در برابر خالق خود مطیع و تسلیم باشند. اما در جوامع اسلامی شخصیت‌هایی زیست می‌کردند که با عنوان «عقلای مجانین» شناخته می‌شدند و از این الگوی رفتاری پیروی نمی‌کردند و با خالقشان رفتاری اعتراض‌آمیز داشتند. این مواجهه شگفت‌آور عقلای مجانین در مواجهه با خالقشان یادآور رفتار شخصیت‌های پسامدرن با خالق/نویسنده‌شان است. این مقاله در پی آن است که با بررسی تطبیقی رفتارهای عقلای مجانین با شخصیت‌های پسامدرن نشان دهد که چگونه این دو دسته از شخصیت‌ها علی‌رغم اینکه در جهان‌هایی کاملاً متفاوت زندگی می‌کنند، از یک جنبه مهم شباهت دارند و آن «الگوی رفتار در ارتباط با خالق» است. این نوع تعامل شخصیت‌ها با خالقشان معلول پر شدن شکاف هستی‌شناسی بین خالق و مخلوقات است که با کمک تمهیداتی چون «مرزشکنی روایی» و «اتصال کوتاه» صورت گرفته است. برای این بررسی تطبیقی برخی حکایات عقلای مجانین در مثنوی‌های عطار نیشابوری با داستان‌ها و فیلم‌نامه‌های پسامدرن ایرانی مقایسه شده و نهایتاً شباهت الگوی ارتباطی خالق-مخلوق در رفتار این دو دسته از مخلوقات نمایانده شده است. این پژوهش بخوبی نشان می‌دهد که می‌توان تبار بسیاری از آنچه امروزی به نظر می‌رسد تا اعماق تاریخ دنبال کرد و دید که چگونه یک الگوی ارتباطی می‌تواند با تغییر چهره در بافت و ساحتی بسیار متفاوت ظاهر شود.

کلیدواژه: پسامدرن، عقلای مجانین، اتصال کوتاه، الگوی ارتباطی، اعتراض، مرزشکنی روایی.